

בבית המשפט המחוזי בנצרת

עת"מ 62608-03-15

בשבתו כבית משפט לעניינים מנהליים

קבוע ליום 29.6.2015

העותרים:

1. ראוייה חנדקלו, ת"ז -----
2. האני סלום, ת"ז -----
3. האגודה לזכויות האזרח בישראל

ע"י ב"כ עוה"ד עאוני בנא ו/או נסרין עליאן ו/או דן יקיר ו/או
דנה אלכסנדר ו/או אבנר פינצ'וק ו/או לילה מרגלית ו/או עודד
פלר ו/או טלי ניר ו/או גיל גן-מור ו/או תמר פלדמן ו/או
משכית בנדל ו/או שרונה אליהו חי ו/או אן סוצ'יו ו/או רג'ד
ג'ראיסי ו/או רעות כהן ו/או סנא אבן ברי

מהאגודה לזכויות האזרח בישראל

ת"ד 51070, נצרת 16072

טל: 04-8526333/4/5, פקס: 04-8526331

- נ ג ד -

המשיבים:

1. עיריית נצרת עילית

ע"י ב"כ עו"ד אולגה גורדון

רח' גלבווע 16, נצרת עילית 17682

טל: 04-6475974, פקס: 04-6013058

2. משרד התרבות והספורט

ע"י פרקליטות מחוז הצפון (אזרחי)

עיקרי טיעון מטעם העותרים

בית המשפט הנכבד מתבקש לראות בטיעוני העותרים בעתירה כעיקרי טיעון מטעמם.

מבלי לגרוע באמור לעיל, העותרים מבקשים להוסיף ולטעון ו/או לחדד לעניין סלע המחלוקת ולעניין טענות הסף של המשיבים, כדלקמן:

סלע המחלוקת

1. עניינה של העתירה בפגיעה בזכותם של תושבי נצרת עילית הערבים לשוויון וללשון בשל העדר שירותי ספרייה ציבורית בשפה הערבית בעירם. במסגרת העתירה נתבקש בית המשפט הנכבד להורות למשיבה 1 (להלן "עיריית נצרת עילית" או "העירייה") לפעול להנגשת שירותי הספרייה הציבורית המרכזית בנצרת עילית, הממוקמת במתנ"ס ע"ש ברקוביץ (להלן – "ספריית ברקוביץ" או "הספרייה המרכזית") ושתי שלוחותיה, הממוקמות בשכונת הר יונה (שלוחת "גריין") ובשכונת זאב (שלוחת "כסולות"), עבור תושבי העיר הערבים.
2. בתשובת העירייה לעתירה נטען, כי העירייה אינה חולקת על זכותם הבסיסית של העותרים לשירותי ספרייה ציבורית, כפי שזו מוצגת בעתירה. אולם, לעמדת העירייה זכות זו באה על סיפוקה במסגרת תכנית העירייה לפתח ספרייה עבור הציבור הערבי בשכונת הכרמים, שבה ריכוז האוכלוסייה דוברת השפה הערבית הינו הגבוה ביותר, וכן במסגרת ההחלטה על הפעלת "אגף לערבית בספרייה הקיימת במתנ"ס גריין" בהר יונה, שנמצאת גם היא בשכונה שבה ריכוז גבוה יחסית של אוכלוסייה ערבית (סעיף 15 לתשובת העירייה).
3. בתשובת המשיב 2 לעתירה נטען, כי אין מחלוקת באשר לזכותם של תושבי נצרת עילית הערבים לשירותי ספרייה עירונית, אולם "ההחלטה לספק את השירות בספרייה המרכזית, באחת משלוחותיה או בשלוחה ייעודית – נתונה בידי הרשות המקומית, אשר מכירה את צרכי התושבים, ובלבד שהיא מספקת מקום ראוי לכך." (סעיף 51 לתשובת המשיב 2 לעתירה). המשיב 2 חולק על עמדת העותרים, שלפיה שירותי ספרייה ציבורית צריכים להינתן גם במסגרת הספרייה העירונית המרכזית. לטענת המשיב 2, אין מקום שבית המשפט הנכבד יידרש לעתירה נוכח עמדת העירייה, שלפיה נרכשים ספרים בערבית גם לשלוחת "גריין", וזאת בנוסף לספרייה לקוראי הערבית במתנ"ס "כרמים".
4. העותרים יטענו, כי עמדת המשיבים הנ"ל, שלפיה אין לתושבי נצרת עילית הערבים זכות קנויה לשירותי ספרייה ציבורית בספרייה המרכזית, הינה בלתי חוקית ובלתי סבירה לחלוטין. כפי שנטען בהרחבה בעתירה, עמדה זו מסמנת מדיניות פסולה של כפיית הפרדה על תושבי העיר הערבים משאר חלקי העיר ומהמרחבים הציבוריים של העיר. היא נושאת ביסודה מסר מפלה ופסול, שלפיו התושבים הערבים בנצרת עילית זכאים לשירותים בשפתם אך ורק במקומות ובשכונות שבהם הם כביכול מרוכזים.
5. אפילו אם המשיבים לא כיוונו לכך, הרי זו התוצאה וזה המסר המתחייבים מעמדתם. לא מן הנמנע לציין בהקשר זה, כי העירייה דווקא הייתה מודעת לתוצאה זו ואף רצתה בה.

זאת, למשל, כפי שאפשר ללמוד ממכתבו של ראש העיר דאז, מר שמעון גבסו, מיום 5.1.2014 לפרופ' אורציון ברתנא, יו"ר המועצה לספריות ציבוריות, שבו נאמר, כי את המטרה של אספקת צרכי הקורא הערבי בנצרת עילית "יש להשיג לא כהתרסה מול הציבור היהודי, או יצירת נקודות חיכוך מיותרות, אלא מתוך אחריות והכרות עמוקה של השטח. אין להתעלם מהסטטוס קוו העדין בעיר, וכמי שחי בה שנים רבות, אני מאמין שעלינו להימנע מפרובוקציות שיגבירו את הקיטוב". (נספח 3 לתשובת העירייה. לעניין זה ראו גם את עמדתה של העירייה בנוגע להקמת מוסדות חינוך עבור האוכלוסייה הערבית, כפי שהיא מפורטת בסעיף 11 לעתירה).

6. המסר הנ"ל לא רק שאינו מתיישב עם ערכי היסוד של השוויון וכבוד האדם, אלא גם שבית המשפט העליון קבע מפורשות זה מכבר, כי אין לצמצם את מעמדה ומקומה של השפה הערבית במרחב הציבורי בנצרת עילית (ובשאר הערים המעורבות בישראל) אך ורק לשכונותיהם ולמקום מגוריהם של התושבים הערבים בעיר, וכי לצמצום זה "קונוטציה פוגעת". (בג"ץ 4112/99 **עדאלה נ' עיריית תל-אביב-יפו**, פ"ד נו(5) 393, 480 (2002)).

7. ההחלטה על הפעלת אגף בערבית בספריית "גריין" בשכונת הר יונה (החלטה שנתקבלה לאחר הגשת העתירה במסגרת ההתכתבויות והמגעים בין המשיבים) מקדמת במידה מסוימת את זכותם של תושבי נצרת עילית הערבים לשירותי ספרייה ציבורית, אך אין בה עדיין כדי לרפא את הפגיעה נשוא העתירה, אשר נגרמת בין היתר כתוצאה מהעדר שירותי ספרייה ציבורית בערבית בספרייה המרכזית. כפי שפורט בעתירה, הספרייה המרכזית הינה בבחינת "כיכר העיר" של נצרת עילית, ובתור שכזו היא צריכה להיות מונגשת ופתוחה לכל תושבי העיר, ערבים ויהודים כאחד.

8. למותר לציין, כי העותרים מודעים ליתרונות הרבים בפתיחת ספרייה ייעודית ו/או באספקת שירותי ספרייה ציבורית בערבית בשכונות שבהם מתגוררים רבים מהתושבים הערבים, אך מהלך זה חייב להיות מלווה בהנגשת הספרייה המרכזית, על כלל השירותים שהיא מציעה לציבור הרחב, לשפה הערבית, ובשום אופן לא כתוכנית יחידה וחלופית. זאת, בין היתר ולמשל, בדומה לתושבי העיר דוברי השפה הרוסית, אשר נהנים הן מספרות ענפה בספרייה המרכזית ובכל שלוחותיה, והן משירותי ספרייה שבה ניתן דגש לספרים וספרות בשפה הרוסית - שלוחת כסולות. למותר לציין, כי עם הקמת שלוחת כסולות לא הוציאה העירייה את הספרים ברוסית מהספרייה המרכזית, והקהל דובר הרוסית בעיר יכול לבחור בעצמו לאיזו ספרייה להגיע.

9. בנוסף לכל האמור לעיל, גם משיקולים מעשיים יש לדחות את עמדת המשיבים, שלפיה יש לספק שירותי ספרייה ציבורית בערבית רק בשכונות ובמקומות שבהם ריכוז גבוה של תושבים ערבים. עמדה זו מתעלמת מתושבים ערבים רבים, שמתגוררים דווקא בקירבת הספרייה המרכזית ו/או הרחק מספריית "גריין" ומשכונת הכרמים. בנצרת עילית חיים כ-7,800 תושבים ערבים, אשר מהווים כ-19% מכלל תושבי העיר. התושבים הערבים מפוזרים בכל שכונותיה של העיר, וכרבע מהם מתגוררים באזורים הסמוכים לספרייה

המרכזית והשאר בסמיכות גיאוגרפית לשלוחותיה. אף אם ניתן להצביע על שכונות הר יונה והכרמים כאזורים בעלי ריכוז גבוה יחסית של אוכלוסייה ערבית, הרי מה דינם של אותם תושבים ערבים שמתגוררים בשאר חלקי העיר, ובעיקר אלה שהספרייה המרכזית נגישה אליהם יותר? לא יכולה להיות מחלוקת על כך שגם תושבים אלה זכאים ליחס של שוויון וכבוד לשפתם ולגישה נאותה לשירותי ספרייה ציבורית בערבית.

10. תושבי נצרת עילית הערבים זכאים לגשת ולהנות מכל השירותים העירוניים, והם זכאים לנוע בחופשיות ולגור בכל מקום שיבחרו בתוך העיר, וזאת מבלי שבחירתם זו תפגע בזכאותם לשירותים עירוניים, ושירותי ספרייה ציבורית בכללם, וביכולתם לקבלת שירותים אלה. עמדת המשיבים הנ"ל מטילה הגבלות על מימוש זכותם של הערבים תושבי העיר לגישה נאותה וחופש תנועה בעירם. שכן ברגע ששכונה מסוימת לא מוגדרת כשכונה בעלת ריכוז גבוה של ערבים, ומשכך לא ניתנים בה שירותים עירוניים בשפה הערבית, משודר המסר שערבים אינם רצויים בשכונה זו. גישה כזו מביאה לחלוקה גיאוגרפית סימבולית של העיר נצרת עילית, של אזורים השייכים לערבים ואזורים השייכים ליהודים. תוצאה זו אין הדעת ואין שיטת המשפט בישראל סובלת.

הספרייה במתנ"ס "כרמים" והאגף לערבית בספריית "גרין"

11. העותרים יטענו, כי תשובת העירייה לעתירה רצופה טעויות, הטעויות ואי-דיוקים עובדתיים ומשפטיים. בנוסף, מהתשובה כלל לא ברור מה הם לוחות הזמנים, התקציבים והצעדים שנקטו עד כה ו/או שיינקטו בעתיד על מנת לספק שירותי ספרייה ציבורית בערבית כנטען בתשובה. כך, למשל, בו בזמן שהעירייה מודיעה, כי הפתרון שהיא מציעה הוא בין היתר בהקמת ספרייה ייעודית לתושבים הערבים במתנ"ס הכרמים, היא מציינת בסעיף 15 לתשובה, כי היא מותירה "את נושא פיתוח ספרייה בשפה הערבית במתנ"ס הכרמים להמשך עקב העלויות הגבוהות הכרוכות בכך". במקום אחר בתשובה נטען, כי העירייה השקיעה יותר מ- 200,000 ₪ בעבודות חשמל ופיתוח במתנ"ס ובשכונת הכרמים במהלך השנים 2013-2014 (סעיף 17 לתשובה). לעותרים בכלל לא מובן מה בין השקעה זו ובין הדרישה לשירותי ספרייה ציבורית בערבית ו/או התוכנית להקמת ספרייה ציבורית לציבור הערבי במתנ"ס הכרמים.

12. ככל שידוע לעותרים, גם היום, בחלוף שלושה חודשים מאז הגשת העתירה וקרוב לשנתיים וחצי מאז נמסר לעותרים לראשונה אודות התכנית להקמת ספרייה לתושבים הערבים במתנ"ס הכרמים, לא חלה כל התקדמות בנושא ועדיין מדובר במספר מדפי ספרים, שהוצבו בחדר סטודיו שמשמש לכלל פעילות המתנ"ס ואין בו אווירה של ספרייה כלל.

13. למותר לציין, כי לא נמסר אילו ספרים יימצאו במתנ"ס כרמים, מה לוח הזמנים העדכני והתהליך המתוכנן כדי להוציא לפועל את התוכנית והאם הספרייה תספק שירותים מלאים, הכוללים גישה לאינטרנט ולמאגרי מידע, מקום מתאים להכנת והדפסת עבודות,

מרחב לפעילויות חברתיות לילדים ופעולות העשרה, בדומה לאלה שאר הספריות הציבוריות בעיר מציעות.

14. באשר לשירותי הספרייה הציבורית בערבית בשלוחת "גריין", מתשובת המשיבים לא ברור מהו טיבה והיקפה של הספרות בערבית שתסופק במסגרת הספרייה. ככלל, לא ברור אם מדובר באגף שלם וקבוע לספרות ומדיה בערבית, שכולל העסקה של ספרן/ית קבוע/ה, או שמא מדובר רק בהוספת "מדף" לספרים בערבית (מנספח 5 לתשובת העירייה עולה, כי הפעלת האגף/מדף תיעשה בעיקר ע"י מתנדבים, וכי אין כוונה לקלוט ספרן/ית קבוע/ה).

15. כמו כן לא ברור אם ומתי מתוכננות להתקיים פעילויות חברתיות ושעות סיפור לילדים במסגרת ספריית "גריין". בעוד שבתשובת המשיב 2 לעתירה נטען, כי פעילויות אלה יתקיימו בספרייה (סעיף 46 לתשובת המשיב 2), בתשובת העירייה נמסר, כי פעילויות מסוג זה תתקיימנה במתנ"ס הכרמים, שבו אמורה להיפתח הספרייה הייעודית לציבור הערבי (סעיף 16 ונספח 6 לתשובת העירייה).

טענות הסף

16. **שיהוי:** אין ממש בטענת העירייה שדין העתירה להידחות "עקב השיהוי הרב בהגשתה". ראשית יובהר, כי העותרת 3, האגודה לזכויות האזרח, ניהלה במשך יותר משנתיים וחצי תכתובת עם העירייה ועם המשיב 2 במטרה לקדם שירותי ספרייה ציבורית עבור תושבי נצרת עילית הערבים. במשך כל תקופה זו לא נאותה העירייה לפעול למען קידום הנושא, לא בנוגע להקמת הספרייה הייעודית בשכונת הכרמים, כהודעת וכבהטחת העירייה עצמה, ולא בנוגע להנגשת כלל שירותי הספרייה המרכזית ושלוחותיה, כדרישת העותרים.

17. גם היום, בחלוף יותר משנתיים מאז שהודיעה על התכנית להקמת ספרייה ייעודית כאמור, ובחלוף שלושה חודשים מאז הגשת העתירה, טרם הוקמה הספרייה וטרם ידוע דבר לגבי לוח הזמנים להפעלתה. העותרים אומנם חולקים על עמדת המשיבים באשר לאופן יישומה של הזכות לשירותי ספרייה ציבורית במקרה דנן, אך למותר לציין, כי מתשובת המשיב 2 לעתירה עולה, כי העיכוב המתמשך בקיום חובותיה והבטחותיה של העירייה כלפי תושביה הערבים בכל הנוגע לאספקת שירותי ספרייה ציבורית לא היה מקובל אף על המשיב 2. מהתשובה עולה, כי המשיב 2 נאלץ לנקוט בהליכים להקפאת התמיכה בפעילות הספרייה הציבורית בנצרת עילית, וזאת עד שהעירייה תפעל למען אספקת שירותי ספרייה מתאימים לתושבי העיר הערבים.

18. לאור כך ולאור העובדה שכל טענות הסף של העירייה אינן יכולות להיות רלוונטיות להחלטה על אספקת שירותי ספרייה בערבית במסגרת ספריית "גריין", החלטה שהתקבלה לאחר הגשת העתירה ושעליה למדו העותרים רק מתשובת המשיבים לעתירה, תמוהה ביותר הטענה בדבר השתהות העותרים בהגשת העתירה.

19. לגופו של עניין יטענו העותרים, כי לצורך בחינת טענת שיהוי יש לבחון הן את השיהוי הסובייקטיבי והן את השיהוי האובייקטיבי. בפסיקה נקבע פעם אחר פעם, כי אין ליחס משקל רב לשיהוי הסובייקטיבי, היינו האיחור הפורמלי בהגשת העתירה, כאשר שיהוי זה אינו כרוך במימד אובייקטיבי, היינו, בענייננו, שהאיחור לא הביא את העירייה לשינוי מצב באופן שקבלת העתירה כיום תגרום לה או לצדדים שלישיים כלשהם נזק ממשי, שהיה נמנע אילו הוגשה העתירה במועד. טענתה הסתמית של העירייה, כי האיחור הפורמלי בהגשת העתירה יש בו כדי לפגוע באינטרסים הראויים להגנה של תושבי נצרת עילית (סעיף 6 לתשובה) לא מובנת כלל ועיקר. מכל מקום, השאלה הרלוונטית לצורך קביעתו של שיהוי אובייקטיבי היא: האם ביטול ההחלטה היום יגרום נזק כלשהו לתושבי נצרת עילית? ברור שהתשובה לשאלה זו היא לא. למעלה מן הצורך יובהר, כי אף אם מתקיים שיהוי אובייקטיבי כלשהו, עדיין אין בשיהוי כדי להכשיל דיון בעתירה שעניינה בהחלטה שפוגעת קשות בשלטון החוק ובזכויות חוקתיות (לעניין הלכות השיהוי ר': בג"ץ 170/87 **אסולין נ' ראש עיריית קרית גת**, פ"ד מב(1) 678, 680-681 (1988); בג"ץ 2285/93 **נחום נ' גיורא לב**, פ"ד מח(5) 630, 634-635 (1994); עת"מ (תל-אביב-יפו) 1216/01 **קולנר חיים נ' משרד הפנים** (פורסם בנבו, ניתן ביום 29.8.2002); עת"מ (תל-אביב-יפו) 1405/01 **בית חולים לחולים כרוניים נ' הוועדה המחוזית לתכנון ולבניה** (פורסם בנבו, ניתן ביום 10.3.2002)).

20. **חוסר ניקיון כפיים**: העירייה טוענת, כי "מעיון בסקירה העובדתית ובנספחים המצורפים לכתב התשובה ניתן לראות בבירור כי נעשו זה מכבר פעולות להוספת ספרים בשפה הערבית גם במתנ"ס "גריין"... בכך יש לא רק כדי לשמוט את הבסיס לעתירתם אלא להצביע על חוסר ניקיון כפיים מצידם של העותרים שעה שכלל לא טורחים לציין מידע חיוני זה." טענה זו אף היא לא מובנת כלל ועיקר. הכיצד היה על העותרים לציין בעתירה מידע לגבי התפתחות שהתרחשה לאחר הגשת עתירתם, ושעליה נודע לעותרים רק מתשובת המשיבים לעתירה?

21. **אי צירוף משיבים**: העותרים יטענו, כי העירייה היא זו שמופקדת על קביעת המדיניות ועל קבלת ההחלטה באשר לאספקת השירות נשוא העתירה. החברה למתנס"ים ורשת המרכזים הקהילתיים בנצרת עילית ע"ש גורדון וברקוביץ בע"מ, אשר לטענת העירייה אמונות על הפעלת המרכזים הקהילתיים בהם מצויות הספריות העירוניות ברחבי נצרת עילית, אינן מופקדות על קביעת מדיניות העירייה בנושא אספקת שירותי ספרייה ציבורית לתושבי העיר הערבים. גופים אלה מופקדים אך על היבטים ביצועיים והם כפופים בכל מהלכיהם ובכל החלטותיהם לעירייה ולמשיב 2. כך עולה מהוראות חוק הספריות הציבוריות, כך עולה מעמדת המשיב 2, שלפיה "הרשות המקומית היא הגורם האחראי על מיקום הספריות בתחומי הרשות וכן על הפעלתן" (סעיף 6 לתשובת המשיב 2 לעתירה) וכך עולה גם מעמדתה של רשת המרכזים הקהילתיים עצמה, שלפיה הרשת פועלת בהתאם למדיניות העירייה לגבי הפעלת שירותי ספרייה ציבורית (נספח 5 לתשובת העירייה לעתירה). מכאן שאין כל צורך בצירופם לעתירה של גופים אלה, שכן עמדתם

אינה רלוונטית לצורך בירור המחלוקות נשוא העתירה (והם ממילא לא צפויים להיפגע כתוצאה מכל הכרעה בעתירה). יחד עם זאת, העותרים לא יתנגדו לצירופם של שני גופים אלה אם בית המשפט יראה לנכון לצרפם כמשיבים לעתירה.

לאור כל האמור לעיל, בית המשפט הנכבד מתבקש להורות לעירייה כמבוקש בעתירה.

היום, 28.6.2015

נסרין עליאן, עו"ד

עאוני בנא, עו"ד

ב"כ העותרים